

El valor de les llengües a la universitat

Blanca Palmada

Comissionada per a Universitats i Recerca
Departament d'Innovació, Universitats i Recerca
Generalitat de Catalunya

Les universitats són les principals protagonistes en l'impuls de la societat del coneixement, i no s'entén el coneixement sense les llengües. A Catalunya la situació és relativament particular, ja que té la llengua sense estat amb més parlants d'Europa, i per tant no es poden aplicar solucions que reproduïxin altres models.

En aquest sentit, explicarem quins objectius ens hem fixat en el Govern, quines són les vies que hem pensat que ens hi poden dur i de quins mitjans disposem. Però, sobretot, mostrarem la seguretat que aquests objectius, aquestes vies i aquests recursos són els que calen, els que tots pensem que convenen.

Tractarem el tema del multilingüisme des de la responsabilitat política en el marc d'un govern que té tres partits amb unes posicions que han aconseguit de sumar per tal d'elaborar propostes per al país. També hem de tenir en compte, en el terreny més institucional, el marc d'un país que té un estatut que li marca unes competències.

Pel que fa a la formació superior i a la recerca, estem immersos en l'Espai Europeu del Coneixement, i en aquest context plantejarem quines inquietuds i quines vies hi ha, o de quines maneres ens sembla que podem abordar els aspectes relacionats amb el multilingüisme. El nostre departament és prou rellevant pel que fa a la política lingüística del país, i ens ha de permetre parlar sobre les polítiques lingüístiques que s'han d'aplicar en el marc de l'espai europeu d'educació superior.

A les universitats catalanes hi ha bàsicament tres llengües que es fan servir: el català, el castellà i l'anglès. Coneixent la situació, es veu clarament que n'hi ha dues que necessiten un impuls, el català i l'anglès. El castellà progressa a les nostres universitats i de moment no requereix un esforç públic addicional que en garanteixi la supervivència com a llengua també cooficial a Catalunya.

El català i l'anglès, però, no es poden tractar de la mateixa manera. El Govern de Catalunya ha decidit que ha d'aplicar una mesura relativament excepcional pel que fa a l'anglès, ja que té uns costos importants i serà clau per al desenvolupament futur del país, i és que els titulats universitaris en el nou marc de la reforma de les titulacions a partir del curs 2008-2009 hauran d'acreditar un coneixement suficient de l'anglès adequat al seu àmbit d'estudi i d'acord amb les competències generals de la seva titulació.

Aquesta decisió no la podem pas prendre per al català, és a dir, no es pot aplicar la mateixa política per al català i per a l'anglès, perquè l'anglès ja està protegit per uns valors de caràcter instrumental i per una absència de contingut polític. En canvi, malauradament, el contingut polític impregna tota la discussió que relaciona el català i el castellà.

Per tant, són discussions que, tenint en compte un marc general de multilingüisme, necessàriament hem de tractar de manera separada, perquè, tot i que es produiran en un context multilingüe, les polítiques aplicables i els impulsos que han de rebre i han de generar són diferents.

En el context de la inauguració del curs universitari de la Universitat Pompeu Fabra, la senyora Amparo Moraleda, presidenta d'IBM Espanya, Portugal, Grècia, Israel i Turquia, va parlar del preu mitjà d'un cafè. Tots tenim una certa experiència de quant ens costa el cafè cada dia, però les reflexions portaven en aquest cas cap a la quantitat que estariem disposats a pagar per un cafè, segons com valorem el que hi ha a l'entorn d'aquest cafè. La senyora Moraleda es preguntava com era possible que una persona se senti atreta per un cafè que, essent el mateix cafè que pot trobar al bar del costat, li costa tres vegades més, per exemple, en l'entorn de Starbucks, un d'aquests establiments que tenen butaques i una connexió a la xarxa Wi-Fi. És a dir, el valor d'un cafè era la manera que tenia Amparo Moraleda de dir-nos que estem canviant d'una situació centrada en les necessitats a una situació més centrada en el desig. I, segurament, mentre que l'entorn empresarial és el primer de reconèixer aquesta situació, l'entorn universitari sol ser-ne un dels últims.

Es diu que si no es fa servir més el català és perquè no es considera necessari. Però la paraula *necessitat* sembla que anirà perdent protagonisme enfront de la paraula *desig*, que és cada vegada més important. El que vol la persona en aquest cas és viure una situació particular. Vol ser en aquell bar amb aquell entorn especial i el seu problema no és accedir a un cafè o no, que seria la versió de *necessitat*, sinó situar-se en un medi que li sembla fet a mida, que l'acull, on se sent còmode i que satisfà els seus desigs. Això es pot traslladar a les universitats, que cada vegada han d'oferir menys pro-

ductes repetits, sobretot quan se situen en un mateix entorn, en un mateix país, i, en canvi, han d'oferir als estudiants experiències irrepetibles. I l'estudiant ha de poder seleccionar entre les diverses maneres de fer.

Si ho relacionem amb el català, i també amb l'anglès, ens hem de plantejar la llengua com un element que permet l'accés a determinades experiències. Realment, els estudiants valoren molt l'anglès, perquè veuen no només la utilitat en el sentit de supervivència, sinó perquè es converteix en la satisfacció d'uns desigs, d'uns interessos personals. De la mateixa manera, els estudiants que s'hagin d'incorporar a la llengua catalana, vinguin de fora o vinguin de més a la vora, l'han de veure com una possibilitat d'experiència positiva. No l'han de veure de cap manera ni com una necessitat ni tampoc com una obligació, perquè per obligació últimament ja no es fa quasi res. Per tant, estem en el terreny dels desitjos, de l'experiència.

Potser hauríem de comparar el català amb una bicicleta, és a dir, un element útil i simpàtic. I, en aquesta línia, entroncaríem amb el perfil dels estudiants que volem incorporar a la nostra llengua. Per tal que això passi, la seguretat lingüística és clau.

La Universitat Pompeu Fabra ha encunyat el terme «seguretat lingüística», i el defineix d'aquesta manera:

En les activitats acadèmiques de la Universitat, la «seguretat lingüística» és un concepte essencial en el procés d'implantació del multilingüisme a la UPF, en la mesura en què és el fonament que ha de garantir en tot moment, més enllà de l'eventual llibertat d'elecció de llengua per part del professor i de les accions de planificació lingüística que es duguin a terme a escala concreta de cada centre o departament o a escala general de la Universitat, que les activitats acadèmiques —és a dir, bàsicament les classes, tant teòriques com pràctiques, els materials i la bibliografia corresponents i els enunciats dels exàmens— es realitzaran o seran en la llengua en què s'hagi anunciat que s'impartiran o es distribuiran.

Entre els nous perfils, per la manera com responen als productes acadèmics, trobem cada vegada més ciutadans conscients dels seus drets, ciutadans que reclamen una informació prèvia i que reaccionen amb valentia i enuig a l'engany. Per això, el concepte de «seguretat lingüística» és clau. En conclusió, informació, seguretat lingüística i el català i les llengües en general, també l'anglès, vistes com una experiència.

Però què volem que passi amb les llengües? Per què són essencials, les llengües? Perquè proporcionen experiències? Perquè satisfan desigs? Les llengües són essencials per aquests motius, però volem alguna cosa més important de les llengües en l'espai europeu.

Últimament hem posat l'accent en els plans d'estudis que han de formular les universitats properament. En aquest procés de confecció, a banda de subratllar la importància de l'anglès, també fem un èmfasi especial en tot un conjunt de competències que s'han definit com a transversals. Ens referim a les competències que es descriuen en els anomenats «descriptors de Dublín», que expliquen què s'espera que sàpiga fer un estudiant de grau o de màster. I tot té molt a veure amb el que esperem en general d'una persona formada en un context on el coneixement està a l'abast de tothom.

Per tant, no són competències exclusivament universitàries. Són competències de les persones en un context on la formació al llarg de la vida està a l'abast de tothom. Es tracta de la capacitat de convèncer, la capacitat d'argumentar, la capacitat de liderar un equip, la capacitat de defensar posicions, la capacitat d'adoptar posicions dels altres. Tots aquests elements no es fan amb unes fitxes de negociació, ni amb uns esquemes matemàtics a la pissarra. Totes aquestes competències s'exerceixen a través de la llengua, i per això, la llengua, que és una experiència gratificant, ho serà més en la mesura que un la domini més.

Quan comencem a aprendre a fer una cosa, mai no ens ho acabem de passar del tot bé. Ningú no s'apassiona amb la primera lliçó de res. Però a mesura que anem dominant i controlant un instrument, com pot ser la llengua, anem veient el joc que permet i totes les portes que ens obre. Per tant, tenim, per una banda, la llengua, com a fonament d'unes competències, que són la capacitat de lideratge, de comunicar, d'argumentar, de no deixar-se convèncer per idees massa simples, etc., i, per una altra, també la llengua com una via d'accés a valors. Per dir-ho amb una cita coneguda, com més llengües parles, més persona ets.

Segur que hi ha una correlació entre el grau de tolerància d'una persona, entre la capacitat de contribuir al benestar mundial i el nombre de llengües que coneix. I això també té a veure amb els valors. Diem això perquè ens interessen les persones, però ens interessa també en conjunt la construcció de la societat. Una societat que, formada per tots aquests joves que estan a les universitats, acabi funcionant. Hem de construir aquest espai de coneixement, de tolerància en el dia a dia, i les llengües són un instrument molt adequat.

Catalunya vol avançar en aquestes dues línies: una de més promoció de l'ús i de la qualitat de la llengua catalana per part dels seus ciutadans a través dels estudiants universitaris; i una altra de més coneixement de l'anglès que ens permeti l'accés a tot un altre coneixement i experiències, a una visió del món més àmplia.

Per tant, a banda de la voluntat del poble, expressada en les eleccions i les lleis

que en deriven, hi ha també un convenciment, que pensem que tenim tots, que això és admès com un element benèfic per al conjunt de ciutadans.

Com s'aplica en el context universitari això que la gent vol i que els governants tenim l'obligació de fer que pugui ser? No tenim un sistema de govern fàcil. No es pot donar una instrucció directa perquè es porti a terme de manera immediata. Però això ho podem mirar en positiu, és a dir, que tindrem molta més gent pensant en el problema, i, si hi ha una coincidència en els objectius, obtindrem moltes més solucions més adaptades a les realitats diferents de cada context, de cada universitat. Per tant, si som partidaris, i ho som, de la subsidiarietat i de les solucions locals, més local que una universitat o un departament no hi ha res.

Aquesta riquesa de solucions ens sembla excel·lent sempre que hi hagi una coincidència en els objectius, que no han de ser els del cap de departament o del degà o del rector o de la comissionada. Han de ser els objectius que el poble ha decidit, i per això tenim les lleis. Per tant, la coincidència dels objectius no és un caprici uniformitzador, sinó una conseqüència de les formes que té la democràcia.

Per articular tot això, cal seguir uns passos previs. En primer lloc, són necessàries les discussions tranquil·les sobre arguments, malgrat que en el món d'avui, on la informació arriba interferida per la premsa i adequadament manipulada perquè tingui la vistositat necessària, és una tasca realment difícil. Després, tindrem l'entorn per a aquesta argumentació, i per tant podrem convèncer i no pas obligar. Finalment, haurem d'aconseguir allò que ens cal perquè el català i també l'anglès tirin endavant.

Primer ens cal el coneixement, és a dir, hi ha d'haver gent que sàpiga la llengua per ensenyar-la. També hem de tenir un suport material concret, uns textos que poden estar disponibles o que potser s'hauran d'elaborar, i això serà clau per al progrés de la llengua. Per exemple, convé que en català tinguem tots els textos filosòfics o tots els textos en ciències, les terminologies adequades, etc. Aquest no és un objectiu aliè a la universitat, ben al contrari; l'Institut d'Estudis Catalans, així com cadascun dels professors en l'exercici i en la creació de coneixement, han d'anar fent que la llengua avanci per poder ocupar en aquest sentit aquests espais de coneixement nous que es creen dia a dia a les nostres universitats i al món.

Alguns elements lligats a l'enginyeria lingüística que podien semblar insignificants en el passat ara són clau. Per exemple, el fet que els estudiants tinguin un corrector automàtic de textos pot comportar que s'acabin decidint per fer els crèdits en aquella llengua en un moment donat. Per tant, tenim, per una banda, elements que prenen un protagonisme que no tenien, i, per una altra banda, eines dedicades a l'en-

ginyeria lingüística, que també són importants i que necessiten suport del Govern. La presència a les universitats de les instal·lacions adequades, del personal de suport, de les xarxes que s'estableixin entre experts, però també entre estudiants acollits i estudiants que ja són en el sistema, etc., són elements fonamentals, perquè contenen l'experiència. També cal temps, és clar, i els recursos i el reconeixement adequat als currículums i a tota una altra colla d'elements que de vegades es poden traduir en recursos econòmics i moltes altres vegades no.

Ara bé, cal tenir en compte que si posem tots els mitjans materials però no hi ha el coneixement de base no passarà absolutament res. Aturem-nos un moment, doncs, a parlar del coneixement. Ens centrarem en els professors i en els estudiants. Hem dit, pel que fa als estudiants que s'incorporen al sistema universitari català, que s'ha de vetllar especialment perquè coneguin les llengües de la docència, que són el català i el castellà, ja que, en cas contrari, no podran aprendre res a les universitats catalanes. Les universitats són les que tenen la competència perquè això passi. I el Govern, que sap que hi ha unes lleis que el comprometen a garantir un adequat coneixement de les llengües a les universitats i també a assegurar que el català, com a llengua pròpia, serà la d'ús normal a les universitats, és qui ho ha de demanar. De fet, els estudiants vénen a les universitats uns quants anys i després se'n van. No podem fer recaure tot el pes sobre els estudiants a l'hora de garantir que la llengua de les universitats sigui el català, encara que esperin, per la mateixa inèrcia de la situació, trobar-se el curs que va després de segon de batxillerat, és a dir, el primer d'un ensenyament universitari, en català, ja que tot l'ensenyament previ l'han fet en aquesta llengua.

Pel que fa al professorat, hem de veure com es poden combinar dues qüestions que en principi no encaixen fàcilment. D'una banda, els poders públics han de garantir que el català i el castellà siguin presents a les universitats de Catalunya, en particular el català com a llengua pròpia, que ha de ser la llengua d'ús normal a les universitats de Catalunya. És sobretot en el professorat en qui recau el paper principal de la reclamació del poble, que és que el català sigui la llengua pròpia de les universitats. D'altra banda, però, els professors, així com els estudiants i el personal d'administració i serveis, tenen el dret d'expressar-se en qualsevol de les dues llengües oficials.

Com ho podem fer per combinar aquests dos principis? Perquè si l'aplicació pràctica de l'extensió d'una llengua a la universitat depèn només de tenir la sort que coincideixin unes voluntats individuals que d'una manera majoritària es decantin en aquest sentit, tenim el risc que no coincideixin amb els interessos individuals, que són necessaris per aconseguir l'interès col·lectiu. Aleshores, com ho fem? Posem un

exemple. Suposem que s'ha construït una piscina pública i es vol treure un rendiment d'aquesta inversió, així que el que nosaltres volem és que la gent es banyi a la piscina. Bé, què ha de passar perquè hi hagi gent que s'hi banyi? Primer, han de saber nedar i, després, han de tenir ganes de banyar-se. Hem parlat fins ara de les ganes de banyar-se, és a dir, l'aigua ha d'estar neta i a una temperatura agradable i l'entorn ha de ser adequat. Això equivaldria a les ganes de fer servir la llengua, les ganes d'entrar en aquesta experiència. Però si no saben nedar, difícilment es tiraran a la piscina.

Aleshores, si bé és cert que cadascú es pot expressar, segons diu la llei, en la llengua que vulgui a la universitat, també és cert que ningú no s'expressa en una llengua que desconeix. Hi ha un article a la Llei d'universitats de Catalunya —el 6.4, concretament— que diu que el Govern ha de garantir el coneixement de les dues llengües oficials a les universitats. Aleshores, tenim una controvèrsia sobre si podem demanar o no que el professorat tingui un nivell de català a l'entorn del nivell C, conegut com un nivell bastant assolible en l'entorn universitari, i si això seria raonable de demanar al professorat que pretén quedar-se de manera estable a Catalunya. Evidentment, aquest requisit no es demanarà als professors visitants. Per tant, hem de veure si podem vetllar perquè tots aquells que hi ha al voltant de la piscina sàpiguen nedar, ja que volem una piscina amb gent nedant.

Podria semblar que es pot adoptar una solució amb una certa rapidesa, però de moment aquesta solució va lenta, perquè parlar del català no és fàcil. Sovint es plantegen dilemes —evidentment falsos— com ara *internacionalització* contra *llengua pròpia*, o *mobilitat* contra *llengua pròpia*, o *fronteres* contra *llengua pròpia*. I aquesta mena de debat en context universitari no és admissible.

Hem de tenir en compte, doncs, el tema de la subsidiarietat. Tal com explica Albert Bastardas, «tot allò que pugui fer una llengua local no ho hauria de fer una llengua més global».

Així, no hi ha excusa per al desconeixement. Tenim prou temps i prou cap per agafar aquesta argumentació, mirar-nos-la amb tranquil·litat i veure que els conceptes de *mobilitat*, de *internacionalització* i de *captació de talent* són compatibles amb l'existència d'una llengua pròpia, i que hi ha vies per combinar aquests dos elements.

Finalment, una altra de les falses dicotomies que es presenta és entre els drets de la persona i els drets de la llengua. Aquests dilemes o dicotomies tan perversos poden fer que la defensa de la llengua pròpia, que, de fet, és una obligació per als poders públics, de vegades acabi sent criminalitzada. Així, no hi ha excusa per al desconeixement. I si hi ha algú que diu això en un context universitari, la interpretació més òbvia que podem fer és que manipula i menteix.

Després de tractar el tema de la subsidiarietat, volem fer esment de quins són els elements que el Govern de Catalunya pot posar a disposició de les universitats. Els dos elements que permeten al Govern intervenir en les polítiques de les universitats són la programació universitària i el finançament. Això ho diu la Llei d'universitats de Catalunya, i significa, a la pràctica, autoritzar o no autoritzar unes determinades titulacions, establir uns requisits sobre aquestes titulacions, com ara que tinguin anglès, i també, com que estem parlant d'universitats públiques, condicionar una part del finançament que reben a uns objectius o a l'encaix amb uns objectius que tots compartim i que només falta que ens posem d'acord en la manera com s'han de tirar endavant.

Quant al finançament, hem anunciat en diverses ocasions que el progrés en l'ús de la llengua catalana i l'establiment de mecanismes de seguretat lingüística per part de les universitats seran elements que es tindran en compte en el finançament addicional lligat a objectius. Això vol dir que com més progressi una universitat en la línia de garantir la seguretat lingüística i l'ús de la llengua i la qualitat lingüística, més serà compensada en el finançament que rep de part del Govern, perquè és una política del Govern i aquesta és la manera que tenim d'incentivar-la.

A més, totes aquestes operacions que s'han de fer tenen uns costos. Per tant, no és simplement un premi o una gratificació, sinó també una manera de compensar els costos de la implantació d'aquestes polítiques. El mateix ens serviria per a l'anglès, i segurament calen més recursos, perquè estem demanant que tots els estudiants de totes les noves titulacions sàpiguen anglès. I no pas perquè sigui més important l'anglès que el català, sinó perquè el cost d'ensenyar anglès a tots aquests estudiants, o de garantir que el saben i posar instruments perquè el puguin aprendre, és més alt segurament que el cost de posar en marxa unes determinades polítiques lingüístiques en relació amb el català, que potser és més un cost d'imatge i de coratge i de temps de discussió i de connotació que no pas essencialment econòmic, tot i que també.

La discussió més desafortunada que s'ha vist, malgrat tot el que hem dit, és la que combina aquests dos elements de suposada resistència a la mobilitat i a la internacionalització. Un altre element d'agressió als drets de les persones i a la llibertat individual és la paraula *estranger*. Quan es barregen en les argumentacions de tipus lingüístic paraules que no són essencialment lingüístiques, com ara *estranger*, tot espanta. Realment, algunes normatives vigents a l'Estat comporten un tractament diferenciat que no fa referència a quin coneixement té l'estudiant de la llengua i, per tant, quin coneixement hauríem de garantir que pot assolir perquè pugui progressar adequadament en els estudis universitaris. I segmenten els àmbits d'aplicació de determinades polítiques fent servir el terme *estranger*.

El que és rellevant en l'aplicació de les polítiques lingüístiques és si la persona coneix o no coneix la llengua, si la persona vol o no vol aprendre la llengua, si el país vol o no vol impulsar la llengua. Però la nacionalitat de la persona, entesa com quin carnet té, no és un element gaire rellevant. A Catalunya, els estudiants vénen majoritàriament a la universitat amb coneixements de català, perquè han fet les PAU a Catalunya, i tant la llengua castellana com la catalana i l'anglesa, o una altra tercera llengua, s'exigeixen en aquests estudis. Però també pot passar que un estudiant s'incorpori de manera tardana al batxillerat, o fins i tot que vingui a viure a Catalunya, vulgui accedir a la universitat i no tingui prou coneixements de català. Això és el que interessa a les persones que han de gestionar la política lingüística i no li faran cap descompte pel fet que pugui acreditar una determinada nacionalitat o una altra. Igualment, quan parlem d'una persona que ve de fora de l'Estat, el fet que sàpiga o no català o castellà serà rellevant, i s'ha de determinar quin coneixement té i quin coneixement ha d'assolir.

Com hem dit al començament, el català és una llengua sense estat amb molts parlants. És en el dia a dia i en la negociació amb els fets, amb les persones i amb les argumentacions que vencen les idees a la universitat. Les estratègies han de ser particulars de cada país. Hi ha una cita de Milan Kundera que diu: «les nacions petites» —si voleu, poseu-hi les llengües petites, com la nostra— «esperen construir un món de tolerància i diversitat on poder viure en igualtat».